

288469

CASA DE PĂSTRARE ÎN MĂRUNCĂ
SOCIETATE PE ACȚIL

Dr. IOAN LUPAȘ.

MISIUNEA EPISCOPIILOR

GHERASIM ADAMOVICI ȘI IOAN BOB

LA CURTEA DIN VIENA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

== IN ANUL 1792. ==

SIBIU.

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

1912.

Prețul 1 coroană.

Dr. Ioan Lupaș.

Misiunea episcopilor

Gherasim Adamovici și Ioan Bob

la Curtea din Viena

BCU Cluj / Central University Library Cluj

în anul 1792.

Sibiu.

Tiparul tipografiei arhidiecezane.

1912.

Misiunea episcopilor Gherasim Adamovici și Joan Bob la curtea din Viena în anul 1792.¹

Domnia de 10 ani a împăratului Iosif al II-lea, în istoria Ungariei și a Transilvaniei, ni se înfățișează ca o epocă dintre cele mai interesante, în care s'a aruncat sămânța pentru o serie întreagă de reforme salutare. Pentru Românii ardeleni, în deosebi, această domnie părintească și luminată a venit ca o binecuvântare de sus. Pe când în timpurile anterioare interesul cercurilor mai înalte se întorcea spre românimea, îngenuchiată în suferințele seculare ale iobăgiei, numai cu scopuri de convertire religioasă, fie la calvinismul dominant al secolelor XVI și XVII, fie la catolicismul militant, — în dispozițiile și în atitudinea lui Iosif al II-lea față de Români vedem manifestându-se un interes statornic, care nu isvorește atât din scopuri de proselitism religios sau de dominațiune politică, ci într'o măsură neașteptată de mare: dintr'un sentiment curat de dreptate și milă creștinească față de toți supușii săi, pe cari voia să-i știe *egal îndreptățiți*.

Din călătoriile sale prin Transilvania și Banat, Iosif s'a întors totdeauna cu impresiuni dureroase despre starea de nedreptate și elotism, în care aflase mulțimea cea mare a supușilor săi de naționalitate română. Și deoarece el nu se sfa a mărturisi, că datoria unui domnitor este să apere poporul față de abuzurile claselor privilegiate, ajuns la domnie n'a ezitat un singur moment a proceda în consecință, silindu-se a ușura, prin diferite ordinațiuni, soarta celor apăsați și a face dreptate celor nedreptățiți.

¹ Conferență rostită în sala festivă a „Muzeului Asociațiunii”, din Sibiu, la 4/17 Aprilie 1912, în beneficiul „fundațiunii Dr. Ioan Mihu” pentru ajutorarea ziariștilor români din Ungaria.

Chiar la începutul domniei sale găsim importantul *edictum tolerantiae* (1781), prin care interzice orice siluire a convingerilor religioase, desrobește din cătușele trecutului confesiunile necatolice și risipește o samă de privilegii învechite enunțând principiul, că la funcțiunile publice poate fi admis oricine, fără privire la confesiunea sa religioasă, ci ținându-se seamă numai de meritele, talentul și viața creștinească cinstită a candidaților.¹

Cele trei națiuni privilegiate ale Ardealului nu se putură nici decum împăca cu dispozițiile lui Iosif al II-lea, care cu o consecvență neobicinuită pornise a dărâma toate cetățuile lor de prerogative feudale, desființând faimoasa „*unio trium nationum*“, înlocuind vechia împărțire a Ardealului în 3 teritorii deosebite (ungurese, săsesc și secucesc) cu o împărțire nouă în 11 comitate și acordând „dreptul de concivilitate“ tuturor supușilor săi ardeleni.

Toată năzuința privilegiaților ardeleni era, să impedece ducerea la îndeplinire a planurilor de reformă politică și socială, inițiată de Iosif al II-lea. De aci opoziția statornică și nelnduplecată în tot timpul domniei de 10 ani a luminatului împărat, până când acesta, la sfârșitul vieții sale, trebui să vadă, cum se prăbușesc aproape toate rezultatele stăruințelor sale nobile și umanitare („*Nun sehe ich, dass der Allmächtige alle meine Werke zertrümmert*“, a zis Iosif II. pe patul de moarte.)

Puterile dușmănoase și întunecate ale inerției seculare au reușit să zădărnicească realizarea reformelor salutare și triumful ideilor generoase, de care era călăuzit Iosif II. Tragicul vieții și domniei acestui împărat e a se căuta tocmai în împrejurarea, că a urmărit scopuri mari și nobile, dar n'a reușit să-și asigure concursul factorilor hotărâtori pentru ajungerea scopurilor sale. El nu s'a putut răzima nici pe oligarhia îndărătnică și îngâmfată, nici pe burghe-

¹ „... remoto diversae religionis respectu sola meritorum et talentorum, probae item et christianae vitae *ratio habeatur*“.

zimea orășenească pusilanimă, nici pe țărănimea Ingenunchiată și lipsită de conducători cu vază. Ce s'ar fi întâmplat, dacă în fruntea Românilor ardeleni s'ar fi găsit atunci un arhiereu îndrăzneț ca Inocențiu Micu sau un diplomat genial ca Andreiu Șaguna? Iosif al II-lea n'ar fi stat la îndoială a-i da tot sprijinul necesar pentru ridicarea popoului român la o treaptă egală cu celelalte neamuri conlocuitoare.

Se găseau atunci printre preoții români numai câțiva inși, cari au înțeles dela început, că ordinațiunile împăratului Iosif al II-lea vor aduce o ușurare însemnată pentru poporul român, deschizându-i calea spre un traiu mai omenesc și dându-i posibilitatea de a se desvolta mai liber. Unul dintre aceștia, protopopul Săliștii: Moise Moga, își exprimă, la 1782, admirația și recunoștința cătră împăratul Iosif în versuri ca acestea :

„O dulce Iosife împărate și cu totul lunate,
Cea neîncetată lui Dumnezeu mulțămită înălțăm,
Și pe dânsul pentru împărăția ta îl rugăm,
Și încă și noi de-apururea și totdeauna vom sta,
Picătura de sânge cea mai de pe urmă

Pentru Impărăția ta vom vărsa“.

Românii ardeleni nu s'au putut bucura însă timp mai îndelungat de binefacerile sistemului iosefin, căci ajungând Iosif II. într'o situație strâmtorată și dificilă, cu câteva săptămâni înainte de moarte a dat așa numita *revocatio ordinationum* (28 Ianuarie 1790), prin care desființă toate dispozițiile sale absolutistice, mai lăsând în vigoare numai pe cele privitoare la to'eranța religioasă, la îmbunătățirea stării iobagilor și la curmarea abuzurilor din viața administrativă.

E lucru ușor de înțeles, că această *revocatio ordinationum* a fost primită cu cea mai mare bucurie din partea Maghiarilor, Săcuilor și Sașilor din Ardeal. Când ea a fost publicată în adunarea comitatului Sibiiu, ținută la Slămnice în 22 și 23 Martie 1790, s'au încins bencheturi mari de

infrățire între Maghiari și Sași, cari se îmbrățișau de bucurie și dăntuiau împreună.¹

Dacă pentru națiunile privilegiate ale Ardealului publicarea edictului restituțional fu un prilej de mare bucurie, pentru Români nu putea să fie tot astfel, căci prin revocarea ordinațiunilor iosefine lor li se închideau iarăși căările spre progres.

Fratele și următorul lui Iosif, Leopold al II-lea, veni la cârma Ungariei și a Transilvaniei cu gândul hotărît de a restitui viața constituțională în aceste țări pe bazele vechi ale constituției feudale. În chipul acesta voia să-și ușureze situația, evitând de a ajunge cu factorii hotărîtori ai acestor țări în conflicte permanente și mistuitoare, cum fuseseră acelea, cari l-au răpus pe Iosif. Se pare, că tocmai la sistemul de absolutism luminat al acestuia face Leopold aluzie într'o scrisoare către sora sa Maria Cristina spunând, că este greu a face poporului bine contra convingerii lui.²

Conducătorul de astfel de vederi Leopold nu întârzie a da curs liber constituției feudale, convocând dieta atât în Ungaria, cât și în Ardeal.

Conducătorii Românilor, în legitima lor îngrijorare de soarta poporului, alcătuiesc împreună vestita petiție, intitulată „*Supplex libellus Valachorum*“, în care, după o lungă argumentație istorică, formulează în următoarele 5 puncte postulatele politice ale națiunii române din Ardeal:

1. Numirile odioase „*tolerați*“, „*admiși*“, „*neprimiți între staturi*“ (venetici) să nu mai fie întrebuințate la adresa Românilor, căci ele sunt nedemne și injurioase; *națiunea*

¹ Cf. *Fr. Teutsch*: Geschichte der Siebenbürger-Sachsen, vol II. pg. 318.

² „Es ist schwer dem Volke gegen seine Überzeugung Gutes zu erweisen weil es schwer ist, dass eine Regierung oder selbst der aufgeklärteste Minister besser wisse, was für die Nation passt und ihr nützlich ist, als das Volk selbst, seine Individuen und deren Vertreter („*Archiv für siebenb. Landeskunde* 1892, pag. 9.)

română să fie reaşezată în folosinţa tuturor drepturilor civile şi regnicolare;

2. Naţiunii române să i se restituie între celelalte naţiuni regnicolare locul, pe care l-a avut înainte de anul fatal 1437, (când s'a încheiat faimoasa „*unio trium nationum*“, caracterizată de un istoriograf al nostru ca o permanentă conspiraţie împotriva naţiunii române);

3. Clerul, nobilimea şi poporul român să se trateze în acelaşi mod şi să aibă parte de aceleaşi beneficii ca şi clerul, nobilimea şi plebea naţiunilor, cari constituiesc sistema uniunii;

4. Ca deputaţi şi funcţionari publici să fie admişi şi Români în număr proporţionat;

5. Pentru comitate, scaune şi districte să se stabilească numiri mixte, ungureşti-româneşti şi săseşti-româneşti, ori să li se dea numirile cele vechi, după *riuri* şi *cetăţi*.

De încheiere mai cer încuviinţarea unui *congres naţional* („*in confuxu quodam nationali*“), în care să se întrunească clerul, nobilimea şi statul militar al Românilor.

Această petiţie a fost înaintată în Martie 1791 din partea episcopilor Gherasim Adamovici şi Ioan Bob direct lui Leopold al II-lea, care prin rescriptul său din *Florenţa* (18 Maiu 1791) o transpuse dietei ardelene spre rezolvare.

O petiţie deosebită s'a înaintat tot atunci şi din partea clerului greco-catolic, transpusă şi aceasta dietei prin rescriptul lui Leopold din Milano (18 Iunie 1791). De asemenea şi câţiva nobili Români de origine arată, că de aproape 2 veacuri se observă tendinţa de a înlătura din oficiile publice pe nobilii de origine română şi roagă pe Majestatea Sa, să binevoiască a dispune ca la vacanţele, ce se vor ivi, să fie aplicaţi şi Români în număr corăspunzător.¹

¹ Petiţia nobililor a fost publicată în *Foaia pentru minte, inimă şi literatură* din 1863 nr. 11, unde e datată, probabil greşit, din 1781.

Când a fost prezentat *Supplex libellus* în dieta din Cluj și s'a cetit rescriptul deosebit de călduros și stăruitor al lui Leopold, ca un fior de spaimă a trecut prin inimile nobililor adunați acolo și cari erau obicinuiți a considera pe bieții Români ca pe niște iobagi osândiți la robie vecinică („*mera et perpetua servitute*“, cum se zicea în *Tripartitum*). Protocolul dietei arată în câteva rânduri sentimentele, de cari au fost cuprinși diriguitorii țării în primul moment. „Staturile țării n'au putut să-și ascundă acea mare sguduire a inimii, ce le-a cauzat sosirea unui rescript regesc atât de neașteptat („*az ország rendjei el nem titkolhatták azt a nagy szivbéli megilletődést, melyet okozott illetén nem reménlett királyi levélnek érkezése*“.)

În cursul verii anului 1791 Româniilor știind, ce rezultat puțin favorabil pot să aștepte dela dieta din Cluj, s'au sfătuit, să trimită deputați la curtea din Viena întru apărarea cauzei lor. Firește mai întâi s'au gândit la episcopii Adamovici și Bob, dar ei se temeau, să nu fie timbrați ca niște „capi ai răsvrătirii“.

Căci pe vremea aceea îndrăzneala de a cere dreptate pe sama poporului român era socotită ca o „răsvrătire“, cum se întâmplă uneori a fi timbrate și în zilele noastre, din partea unor anume cercuri, astfel de revendicări naționale.

Soartea mașteră, de care a fost împărtășit *Supplex libellus* în dieta dela Cluj, era cunoscută și până acum atât din protocolul dietei, cât și din unele scrieri istorice referitoare la această chestiune.

Despre intervenția episcopilor români și despre călătoria lor la Viena, în interesul cauzei politice naționale, abia în timpul din urmă au eșit la iveală câteva documente,¹ circulare și corespondențe cu ajutorul cărora se poate construi o icoană mai fidelă și mai amănunțită a stăruințelor

¹) Cf. „Luceafărul“ 1907 nr. 4—5, pag. 60, nota 3.

noastre politice dela sfârșitul sec. XVIII și a rolului important, ce l-au avut cei 2 episcopi români.

*

Atât din cuprinsul celor 2 petiții, înaintate de amândoi episcopii în 1792 la monarh, cât și din corespondența episcopului Gherasim Adamovici cu mitropolitul sârbesc Stefan Stratimirovici¹ se lămuresc în parte pregătirile, făcute de episcopul Gherasim și de clerul ortodox din Ardeal, în toamna anului 1791 cu scop de a nu lăsa să se zădărnicească frumoasa mișcare constituțională politică, inițiată prin „Supplex libellus Valachorum”.

O petiție atât de importantă ca „Supplex libellus Valachorum”, nu se mai prezentase, din partea Românilor, până atunci vre-unei diete ardelenе. Argumentarea vastă, tonul plin de demnitate al acestei petiții, postulatele isvorite din conștiința de oameni și cetățeni ai acestei țări și mai presus de toate comitiva binevoitoare, cu care monarhul a însoțit această petiție a Românilor, impunând staturilor ardelenе să caute mijloace potrivite pentru îndreptarea unei stări de lucruri, care devenise insuportabilă: — toate aceste momente au pus în uimire pe reprezentanții celor 3 națiuni ardelenе privilegiate — (Nobili, Săcui și Sași). Comisiunea petiționară, căreia i s'a dat spre studiere „Supplex libellus”, a crezut însă că-și ușurează munca prezentând postulatele cuprinse în el, nu ca dorințele națiunii române, ci ca niște pretențiuni ale unor oameni tulburători. De aceea în reprezentăția (din 9 Aug. 1791) către monarh îndrăznește să scrie, că „Supplex libellus” este „fătul unor oameni tulburători”, și că Românii mai înțelepți nici n'au consimțit, nici n'au știut de el. Aceasta se vede din cuprinsul lui și

¹ Publicată de dl prof. Dr. S. Dragomir în „Revista Teologică” 1911 pag. 400—423.

Insuș episcopul gr.-cat. a mărturisit într'o ședință publică,¹ că n'a fost aceea dorința Românilor, ca ei să formeze a 4-a națiune, ci numai ca să li se acorde și lor aceleași drepturi ca și celorlalți locuitori ai patriei, cu cari trăesc împreună.

Dacă episcopul Ioan Bob a făcut în dietă această declarație, lucrul e explicabil din două motive. Întâi, lui Bob îi lipsea îndrăsneala și spontaneitatea marelui său antecesor Inocențiu Micu, când în fața dietei întregi era singurul chemat să susțină și apere o cauză atât de mare. Apoi se va fi gândit, că răspunzând cu duhul blândetii, va reuși să înduplece staturile ardelene a rezolvi favorabil măcar petiția înaintată de clerul greco-catolic deosebit de marele „Supplex libellus“. Această combinație a lui Bob nici nu a fost greșită. Staturile au recunoscut privilegiile clerului unit. Astfel Bob putea să înștiințeze prin epistola sa din Cluj (11 Aug. 1791) pe episcopul Orășii Ignatie Darabant, că nici din partea comisiunii, nici din partea dietei privilegiile clerului unit n'au fost nici de cum trase la îndoială („Cleri uniti privilegia ne in minimo quidem disputantur.“)²

Felul respingător, în care dieta ardeleană din 1791 a cercat să treacă la ordinea zilei peste cele cuprinse în „Supplex libellus“ a trebuit să provoace însă o adâncă nemulțămire în toți cei ce credeau, că a sosit vremea ca popoului român din Ardeal să i se ușureze încâtva soarta amară.

Protopopii ortodocși, 29 inși, întruniți la 14 Septembrie 1791 în Sibiiu, ca să prezinte omagiile lor de fidelitate către Leopold al II-lea, aflând despre direcția nefavorabilă,

¹ „... filiali cum fiducia detegere sustinemus (Supplicem Libellum) foetum inquietorum solum modo quorundam hominum esse, neque prudentiores Valachos in illum consensisse vel de eo scivisse; patet ex contextu precum ipseque Reverendus Episcopus Graeco-Catholicus in publica nostra sessione declaravit, non ea fuisse Valachorum vota ut quartam constituent nationem“.

² Cf. „Unirea“ an. X. nr. 38 pag. 313.

În care porniseră staturile ardelene rezolvirea postulatelor din „Supplex libellus“, profitară de această ocazie spre a da episcopului Gherasim Adamovici o plenipotență formală, ca împreună cu 1 sau 2 bărbați vrednici aleși dintre protopopi și cu alții, pe cari îi va alege eventual (nefors) clerul greco-catolic, statul militar și civil al Românilor, să poată stăruia la locurile convenite pentru câștigarea drepturilor și pentru dobândirea unei mângăieri la „dreptele cereri cuprinse în menționatul supplex libellus și înaintate la prea milostivul tron regesc“ („ad justas nostras preces in mentionato nostro supplice libello uberius explanatas et Clementissimo Throno Regio porrectas“.)

În petiția din 17 Sept. 1791, cu care transpun cei 29 protopopi această plenipotență episcopului lor Gherasim, dau expresie durerii, ce i-a cuprins înțelegând, că *al lor supplex libellus* a fost socotit numai ca un făt al unor oameni tulburători (*cum dolore intellegimus, quod supplex idem noster libellus faetus inquietorum quorundam tantum hominum judicaretur*) și spun, că el este în adevăr *fătul nașii-nei întregi*, care fiind asuprită peste măsură și spoliată de drepturile, ce i se cuvin, nu s'a mai putut odihni ca starea sa înrăutățită, strâmtorată și desprețuită (dar patriei foarte folositoare) să nu o descopere la unsul Domnului, la tatăl tuturor și la împărțitorul dreptății, cerând cu glas *stăruitor* convenita ușurare și împărțire de drepturile obștești ce li se cuvin.¹

Pe baza plenipotenței și a petiției date de protopopi episcopul Adamovici cere dela guvern încuviințare, ca să poată călători la Viena, spre a interveni la tronul regesc în interesul poporului român, după cum îl *obligă* cererea protopopilor („obligans me ad assumendum eorundem negotium petitorium et coram Augustissimo Throno Regio proponendum ac elaborandum, ut particeps reddatur Valachica plebs iurium essentialium concivilitatis“.) Deși ră-

¹ Rev. Teol. pag. 422.

spunsul guvernului întârzia mereu, în Sibiu se făcură în cursul lunii Octomvrie pregătirile necesare spre a respinge afirmațiunile nedrepte și injurioase, cu cari a cercat dieta din Cluj să se achite de o problemă atât de importantă ca aceea, a cărei soluție se solicită prin „Supplex libellus”. În 20 Octomvrie 1791 Adamovici înștiințează pe mitropolitul Stratimirovici, că „apărătorul nostru se silește bine, pe lângă aceea unul dintre ai nostri scrie (copiază)”. Păcat, că o precauțiune cam exagerată l-a oprit pe Adamovici a indica în această epistolă numele apărătorului și al scriitorului, cari amândouă ar fi de interes pentru noi.

Incuviințarea, ce întârziase a o da guvernul ardelean episcopului Gherasim, spre a putea cătători la Viena, i se acordă la 25 Octomvrie chiar din partea monarhului, ceea ce i-a și comunicat în scris cancelarul aulic Teleki. Bazat pe această incuviințare prea înaltă episcopul ceru încă odată și dela guvern voie, ca să poată pleca la Viena. Deși nu e cunoscut, în întregime, textul răspunsului dat de guvern la această petiție repetată (datată din 29 Oct. 1791), din faptul, că Adamovici a putut să plece la Viena numai în 19 Decemvrie 1791, deducem că acest răspuns i s'a dat din partea guvernului destul de târziu. Și când s'a dat, el a fost astfel ticluit, ca să zădărnicească scopul călătoriei episcopilor la Viena. Se zicea anume în acel răspuns, că episcopii, dacă au obținut învoirea prea înaltă de a călători la Viena, nu se vor putea prezenta acolo ca deputați ai națiunii, ci numai ca niște persoane private. Episcopul Adamovici a remonstrat din nou la Viena, de unde a primit „rezoluția prea înaltă”, că poate călători, fără nici o dificultate.

Cu 4 zile înainte de plecare (15 Dec. 1791) trimite episcopul Gherasim protopopilor săi sub nr. 339 următoarea înștiințare: „Pe lângă milostiva slobozenie dela prea înalta curte, noao prin cuviincioasele locuri înștiințată, pentru binele clerului de obște, gândim cu ajutorul lui Dumnezeu în 19 zile a lunii și anului acestuia a porni cătră Beci, precum

dară călătoria aceasta prea cucerniciei tale se înștiințează, ca rugând pe Dumnezeu pentru norocitul ei sfârșit, protopopiatul sie-și incredințat, atâta de cătră preoți, precum și celalalt norod, intru toată liniștea și dragostea (care purtare bună mai mult poate să ajute dorirea de obște aceiiaș prea înălțate curți arătate) să-l ocârmuești; așa dimpreună ți se poruncește, ca până la întoarcerea noastră înapoi îndreptarea în trebile diregătoriei dela consistorium nostru să o aștepti, așijderea acestuia să-i refeluești, atât despre comisiile până acum date, precum și acelea să împlinești, care intru asemănarea prea înaltelor rândueli și a noastre, prin acelaș consistorium ți s'ar intimălui, mai încolo trimitând arhipăstoreasca noastră blagoslovenie, rămânem (Sibiu 15 Decembrie 1791) al prea cucernicii tale de binevoitor: Gherasim Adamovici“.

Dacă din un motiv, nu tocmai greu de înțeles, nu a subscris „Supplex libellus“ nici el, nici episcopul Bob pe amândoi îi vedem în prima jumătate a anului 1792 intervenind cu destulă stăruință la curtea din Viena, pentru ca frumoasa mișcare națională-politică a clerului și poporului păstorit de dânșii să nu rămână cu totul zadarnică.

Dacă cel dintâi „Supplex libellus“ este subscris numai de „humillimi perpetuoque fideles subditi Clerus, Nobilitas, Militaris Civicusque Status universae nationis in Transsylvania valachicae“ și a fost înaintat „prin postă Maiestății Sale“, — după cum spune Adamovici în epistola sa din 10 Iunie 1791¹ — la începutul anului următor

¹ „Rev. Teol.“ pag. 415, dar din petiția adresată în 1 Iulie 1792 de episcopii Adamovici și Bob cătră monarh reiese destul de clar, că cei doi episcopi au înaintat și „Supplex Libellus Valachorum“ din 1791 la tron; comitiva, cu care îl vor fi înaintat, nu e cunoscută, dar ea va fi fost probabil iscălită de amândoi episcopii, cari au făcut și pregătirile necesare, câștigându-și informații prealabile, dacă petiția Românilor va fi primită la tron cu bunăvoință sau respinsă. Iată cum expun lucrurile înșiși episcopii în petiția lor a 2-a cătră monarh (1 Iulie 1792): „... într'o astfel de stare a lucrurilor, câtă vreme se manifesta din toate

amândoi episcopii pășesc cu mai multă bărbăție în fruntea acestei mișcări naționale-politice, prezentându-se în persoană la curtea împărătească și înaintând alte două petiții însemnate, izvorite din aceleași principii și călăuzite de aceeași dorință de emancipare națională ca și „Supplex libellus“ din 1791. De aceea e explicabil, că întreagă mișcarea inițiată prin „Supplex libellus“ a trecut în amintirea posterității în legătură cu numele celor 2 episcopi, cari dacă n'au îndrăznit a se expune pentru ea chiar dintru început, s'au înduplecat totuși a se identifica cu scopurile ei și a o susține mai târziu cu remarcabile stăruințe și jertfe.

La sfârșitul dietei din 1791 s'au ales 7 comisiuni, așa numitele „deputațiuni sistematice“, cari să studieze proiectele pentru viitoarele sesiuni. Între problemele, ce s'au încredințat spre rezolvare comisiei eclesiastice, compuse din 16 membri sub prezidiul contelui Ioan Eszterházi, a fost și aceea de a pregăti un proiect pentru promovarea culturii poporului român mai de rând („proiectum promovendae culturae rudioris plebis Valachicae“).¹

Dieta a exmis și o deputațiune de 14 inși, care să prezinte monarhului în Viena hotărârile și proiectele de legi. Această deputațiune își începu sfaturile în Viena la 16 Februarie 1792.²

părțile dorința națiunii, ce am putut noi să facem altceva, decât să înaintăm în luna Martie a anului trecut (1791) la Augustul Tron al Dreptății și al Milostivirii cererile umilite ale națiunii întregi“ și mai departe : „... pentru înaintarea amintitelor cereri ale națiunii ne-am dat silința a obține prealabil învoirea prea augustului principe, care domniă atunci cu glorie, și cererile nu le-am înaintat la augustul tron decât după ce am primit știre despre învoirea lui prea milostivă“. Așadar nu numai petițiile din 1792, ci și Supplex libellus din 1791 a fost înaintat la tron tot din partea episcopilor.

¹ Cf. „*Articuli Diaetales Anni MDCCXCI*“. Claudiopoli 1793 pag. 120—1.

² Cf. Dr. Ferd. Zieglauer. Reformbewegungen in Siebenbürgen, capitolul XXII: „Die Rumänenfrage vor dem Landtage“.

Guvernatorul Transilvaniei Gheorghe Bánffy plecase la Viena încă din Oct. 1791. În aceeași lună trimiseră și Sașii pe unul dintre cei 3 deputați ai lor (Rosenfeld, Soterius și Tartler) pe cel mai activ și mai erudit, pe Ioan Tartler din Brașov, ca să intervină la curtea din Viena pentru modificarea acestor proiecte de legi, cari nu erau pe placul Sașilor.¹ Totodată li s'a impus celor 3 membri sași ai deputației ex-mise din partea dietei la Viena, să dea deosebită atențiune cauzei românești, a cărei rezolvare favorabilă Sașii o considerau ca un pericol pentru ei.²

Românii prevăzând felul mașter, cu care avea să fie tratată cauza lor în dieta din Cluj, aveau după cum s'a amintit mai sus, încă din vara anului 1791 planul de a trimite la Viena deputați în interesul cauzei. În epistola sa adresată din Sibiu, la 5 Iulie 1791, către mitropolitul Stratimirovici, episcopul Gherasim dă în această chestiune următoarele informațiuni: „Cât privește instanța poporului românesc înaintată Majestății Sale, a fost trimisă aici la dietă și cetită. Pe urmă s'a dat unui profesor de istorie³ ca să se uite peste ea și să poată dovedi, că nu Românii sunt cei dintâi în Ardeal, ci Ungurii. Pentru aceasta Românii sperează să mai aducă dovezi, despre ceea ce ei nici că se îndoiesc. În vreme ce așteaptă dela curte răspuns împotriva Ungurilor se pregătesc să trimită și deputați în Viena, dacă nu li s'ar îngădui să țină o adunare, compusă din cler, militari, nemeși și din popor simplu, la care să-și poată arăta dovezile și gravaminele. Aici se vorbește mult, că Românii vor primi drepturile, cari le au Sașii“. În ace-

¹ Fr. Teutsch: *Geschichte der Siebenbürger Sachsen* für das sächsische Volk; II. Band. Hermannstadt 1907, pag. 368.

² „Für das Sachsenland damals schon eine Lebensfrage“, ibidem pag. 358 și 360.

³ Probabil profesorului de istorie din Cluj: *Bolla Márton. I. C. Eder*, care a publicat „*Supplex Libellus*“ însoțit de „note istorice-critice“, era director al școlii normale din Sibiu (cf. N. Densușean: *Revoluțiunea lui Horia*. București 1884 pag. 25).

eaș epistolă adaugă Adamovici: „Cât privește mergerea (mea) în Viena, nu-i cu putință, pentrucă m'ar descrie, că eu sunt *capul răsvrătirii*, cum a pățit un calvin de aici, care a alcătuit Săcuilor o petiție pentru dietă”.¹

Până la sfârșitul anului 1791 Adamovici a reușit însă a învinge această temere și, înarmat cu plenipotența pro-topopilor săi și cu permisiunea monarhului, a plecat la Viena, în 19 Dec. 1791.

Nu știm, ce pregătiri va fi făcut episcopul Bob înainte de plecare, ce schimb de scrisori va fi fost între cei doi episcopi, nu cunoaștem nici timpul, când vor fi sosit în Viena nici peripețiile unui drum atât de îndelungat și greu, în puterea ernei. Se vede însă, că amândoi au plecat deodată și au făcut împreună drumul acesta.

Atâta știm, că în 30 Martie 1792 ei înaintează împăratului Francisc II — Leopold II murise la 1 Martie acelaș an² — un nou „Supplex libellus”, pe care îl subscriu împreună (arătând chiar prin subscrierea lor, că ei erau atunci în Viena) — astfel: „*humillimi perpetuoque fideles subditi Ioannes Bobb m. p. Graeci Ritus unitorum, Gerasimus Adamovics m. p. Graeci Ritus non unitorum in Transilvania Valachorum Episcopi in negotiis Nationis hic existentes*”.

Acest al 2-lea „supplex libellus” scris și înaintat monarhului de amândoi episcopii Românilor ardeleni este o călduroasă apărare a celui dintâi și, în acelaș timp, o demnă răsfrângere a tuturor afirmațiilor injurioase și nebazate, cu cari și-au împănat staturile ardeleni representația lor, înaintată la tron ca răspuns la binevoitorul rescript trimis de Leopold II din Florența, la 18 Maiu 1791, către dieta ardeleană.

La început reproduce pe scurt cuprinsul și postulatele din „Supplex Libellus Valachorum”, înaintat în Martie 1791

¹ Dr. S. Dragomir l. c.

² Cf. *protocolul dietei din 1792* pag. 20: „post brevem admodum morbum ex hac vita ad aeternam felicitatem, coelestemque gloriam evocatus”.

la tron, prin care se cerea restituirea națiunii române din Ardeal în toate drepturile cetățenești, de care s'a bucurat în vechime („in integrum restituere et ad usum omnium iurium regnicolarium reponere“.) Arată apoi, că națiunea română și-a înaintat cererea sa la tron, fiindcă a știut, că efectul astorfel de cereri atârnă de suprema autoritate regească și că se găsesc mai mulți indivizi din sinul națiunilor conlocuitoare, cari din considerația binelui public doresc foarte mult să i se redea națiunii române toate drepturile civile cetățenești („Petita haecce tanto maiori cum fiducia substraverat Augusto Throno Natio supplicans, cum sciverit eorundem effectum a suprema duntaxat Autoritate Regia dependere et plura ex aliis Provinciae Nationibus individua ex consideratione Boni publici repositionem Nationis supplicantis ad usum omnium iurium civilium et regnicolarium anhelare“.)

Episcopii protestează contra expresiunilor vătămătoare, aruncate de staturi, și eternizate în representația lor către tron, la adresa poporului român și a preoților săi, afirmând că poporul român ar fi cel mai incult dintre toate națiunile Europei, iar preoții săi, lipsiți de orice învățătură, ar fi numai niște sfătuitori spre lucruri rele, spre hoții și fărădelegi, ei înșiși pedepsiți în mai multe rânduri pentru furturi și tâlhării. La aceste injurii grosolane răspund acum cei doi episcopi în petiția lor, că datoria staturilor ar fi fost, să cerceteze, după ce le-ar fi trecut mânia, oare nu este adevărat proverbul, că poporul este pretutindeni acelaș („inquirere prius debebant sedatis animi motibus, an non sit illud proverbium verum: plebs ubique eadem“.)

Iar cu privire la acuzațiile ridicate pe nedrept contra clerului român, episcopii spun, că nu pot înțelege cum singuraticе cazuri de crime săvârșite din partea vre-unui preot român au putut să îndemne pe compunătorii acelei representații a așeza cea mai mare parte a clerului român în clasa sceleraților. Ar fi trebuit să țină samă de îm-

prejurarea, că nici clerul altor națiuni nu e lipsit de scelerati. Dar pentru aceasta clerul insultat în ședința publică a dietei își rezervă dreptul de a cere satisfacție la timpul său. („... qualiter vero exemplum fors unius, alteriusve scelerati eo inducere potuerit concinnatores, ut majorem partem cleri ad classem sceleratorum collocaverint, concipi haud potest; perpendere utique debuisset nec aliarum nationum clerum caruisse sceleratis; sed reservat sibi prostutatus in publico Regnicolarum confluxu clerus satisfactionis jus suo tempore implorandae“.)

Spun mai departe episcopii, că s'ar fi aflat între cei prezenți la dietă mai mulți inși, cari au desaprobat aceste insulte grosolane, spunând, că în ce privește cultura, poporul maghiar se află pe aceeași treaptă cu cel român, și recunoscând, că însăși staturile sunt cauza inculturei poporului (deoarece mai curând și-au dat silința să impedeze decât să promoveze cultura poporului). Aceiași membri ai dietei au fost de părere, că trebuiesc șterse din relația înaintată din partea staturilor la tron, astfel de învinuiri goale și necuviincioase, compromițătoare pentru însuș autorul lor. „Că în adevăr și întru cât s'au șters învinuirile amintite — spun episcopii — noi subsemnații până acum nu putem ști, deoarece înzadar ne-am dat silința să obținem o copie corectă a acelei relațiuni“.

După această introducere frumoasă revin la însuș cuprinsul relației staturilor, împărțind în 17 puncte toate afirmațiunile lipsite de temei și combătându-le pe rând una câte una.

O înșirare amănunțită a celor 17 puncte, între cari se găsesc și argumentări asemănătoare celor din „Supplex Libellus“ dela 1791, nu poate fi scopul nostru aici. De astădată ne mărginim a indica numai câteva specimene, spre a învedera felul de combatere a afirmațiunilor aruncate fără nici un temei din partea staturilor ardeleni.¹

¹ Petiția întreagă, împreună cu anexele ei, se va publica mai târziu în revista „*Transilvania*“.

Despre cele cuprinse în I-ul „Supplex libellus“ privitor la originea Românilor staturile susțin, că sunt simple aserțiuni, cari se pot răsfrânge prin o simplă negațiune. La aceasta episcopii răspund: „Să judece autorii relației către tron, dacă se poate numi aserțiune simplă ceea ce ne învață istoria, tradiția continuă, obiceiurile și limba poporului; dar firește ei au născocit un escelent mijloc de a declara această chestiune ca o simplă afirmare, de care să se poată scăpa, fără multă discuție, ca cu o singură lovitură, prin o simplă negațiune.“

Mai departe arată, că nu există lege despre națiuni „recepte“, ci numai despre religii „recepte“, explică în acelaș mod ca și I-ul „Supplex libellus Valachorum“, că religiile recepte sunt toate mai recente în Ardeal decât religia gr. or., care fiind cea mai veche aci, a existat totdeauna și nu mai era necesitate a o decreta ca primită (receptă) prin un articol special de lege, cum s'a întâmplat cu religiile *recepte* în cursul secolului LXVI. Arată că sub cele 3 națiuni ale Ardealului nu trebuie a se înțelege Nobilii, Săcuii și Sașii, ci Ungurii, Românii și Sașii, căci Nobililor și Săcuilor li se zice pe nedrept „națiune“. Atributul de *Nobil* nu indică națiunea, ci condițiunea socială a cuiva iar cuvântul *Săcuii* nu denotă neam sau națiune, ci *regiune* („non denotat epithetum Nobilis nationem, sed conditionem individui, ad illam nationem pertinentis; nec nomen Siculus designat gentem vel nationem sed *regionem* quam nationes vel individua, quibus illud tribuitur, incolunt“).

La afirmațiunea staturilor, că Românii nu ar avea motiv de a se plânge pentru neadmitere la oficii publice episcopii răspund: E adevărat, că admiterea la oficii nu le-a fost cu totul denegată, dar de un timp încoace li s'au pus foarte multe pedeci. Știe națiunea, că în consiliul guvernial sunt 2 Români de origine și câțiva subalterni; comiții supremi: baronii Anton Josika și Iosif Nalaczy, — precum

și mulți alții, ajunși în oficii publice ca adicți ai religiei rom.-catolice sau reformate, sunt de asemenea Români de origine, dar acestia, chiar dacă ar voi, nu pot apăra contra nedreptăților națiunea apăsată din toate părțile și de a cărei biserică s'au desfăcut ei sau antecesorii lor; dacă sunt observați, că o apără, își atrag ura neîmpăcată a oamenilor de altă națiune, sunt socotiți ca fii răi ai patriei și nu mai pot scăpa de persecuțiuni; pentru a evita deci astfel de urmări, pe biata națiune, din care își trag originea, mai curând o disprețuesc decât o apără, ba câte odată chiar o asupresc mai tare decât oamenii aparținători altor națiuni. („... miseram, a qua ortum ducunt, Nationem contemnunt potius quam defendunt, imo illam magis interdum, quam aliarum Nationum homines affligunt“.)

Reflectează episcopii, într'un punct, și la afirmațiunea staturilor, că „Supplex libellus Valachorum“ ar fi fost fă-tul unor oameni tulburători și că Românii mai așezați n'ar fi știut nimic de el. / Central University Library Cluj

Această afirmațiune — zic episcopii — nu este decât o frază obicinuită din partea celor, cari își dau silința să eludeze niște cereri îndreptățite și să împedecă îndreptarea relilor; îi numesc tulburători și neașezați pe ceice caută scut contra opresorilor.

Episcopul Bob rectifică ceea ce se zicea în relația staturilor despre declarația lui din dietă, susținând, că acea declarație a avut tendința, ca națiunea să fie reșezată în uzul tuturor drepturilor și beneficiilor. Despre situația Românilor din fundul regesc episcopii spun următoarele: in acele locuri din fundul regesc, unde locuiesc numai Români sau mai mulți Români decât Sași, Românii au aceleași drepturi, se bucură de aceleași beneficii și poartă aceleași sarcini și aceleași slujbe locale ca și Sașii în comunele, unde locuiesc singuri sau în număr mai mare decât Românii, dar pe Sași, chiar dacă sunt mai puțini și mai slabi la număr, nu-i exclud nici dela drepturi, nici dela beneficii, nici dela

slujbe locale. Sașii din contră, unde sunt mai numeroși decât Românii, s'au obicinuit a-i exclude pe aceștia dela cele mai multe beneficii și slujbe locale, au chiar obiceiul a lua unele taxe dela ei. Este netăgăduit, că aceste abuzuri sunt contrare constituției fundamentale a fundului regesc (și de aceea au fost și interzise prin câteva ordinațiuni ale lui Iosif II-lea, predecesorul de glorioasă memorie al M. Voastre). Cuprinsul privilegiului Andreian din 1224 (alăturat sub litera I.), care este baza constituției moderne a fundului regesc, precum și observațiunile istoricului Iosif Benkő (alăturate sub litera G.) dovedesc cu vârf și îndesat, că acela (privilegiul) nu se referă numai la Sași, cum cred ei, ci la întreg poporul, deci la toți locuitorii fundului regesc și al pământului săcuesc, căci nu se face aci nici o deosebire între națiuni, ci oaspeților teutoni așa li s'a redat vechia libertate, ca întreg poporul dela Orăștie până la Draos împreună cu țara Săcuilor să fie un popor și să-și aleagă slujbașii săi; deaceea ordinațiunile împăratului Iosif II au făcut ca Românii, cari poartă aceleași sarcini ca și Sașii, să fie părtași acelorăși beneficii. Acestor ordinațiuni s'au supus Sașii, dar după moartea împăratului Iosif II în câteva locuri din scaunul Cohalmului și al Șebeșului au încercat iară să-i scoată pe Români din beneficiile comune și să le ia taxe, au fost îndrumați însă din partea forurilor competente, să observe ordinațiunile amintite.

În multe locuri, unde sunt Românii în număr mai mic decât Sașii, se întâmplă de nu-i admit pe Români la sate între jurați și între bătrânii satului, iar mai ales la orașe nu-i admit între cei 40 de membri sau între sutași sub pretext, că neștiind serie și ceti n'ar fi în stare să se ocupe cu lucruri obștești. Dar un astfel de pretext cu atât mai puțin poate scuza această excludere nedreaptă, cu cât e știut că și dintre Unguri și Sași au fost primiți nu numai ca jurați și ca sutași, ci adeseori chiar și ca senatori meșteșugari neștiutori de carte („qui tamen praetex-

tus iniustam exclusionem eo minus excusare potest, cum notum sit, etiam ex Hungaris et Saxonibus non tantum pro iuratis vel centum viris, sed etiam pro senatoribus non raro illiteratos opifices assumptos fuisse*).

Staturile afirmaseră în relația lor cătră tron, că pe Români uniți îi consideră ca pe romano-catolici.

Episcopii răspund, că națiunea română le mulțamește pentru această declarație, spre a cărei îndeplinire restează un singur lucru și anume, precum se aleg dintre catolici deputați la dietă și se aplică un anumit număr dintre ei la toate oficiile și diregătoriile, tot astfel să se aleagă deputați la dietă și dintre Români și să se aplice și dintre ei diregători în număr proporționat.

Iar despre Români greco-orientali staturile au relatat, că îi vor considera întocmai ca pe cei aparținători religiilor recepte, dacă se vor uni cu vre-una din aceste patru; religia lor nu o pot primi ca a cincia religie în patrie, căci prin această s'ar răsturna constituția țării, dar nu-i împedecă în exercițiul liber al religiei lor, de care s'au bucurat și mai înainte.

La ce fel de unire țintesc staturile aci — zic episcopii — nu e tocmai clar. Ar fi lucru inutil și de prisos, ca Români gr.-or. să se uniască cu vre-una din religiile recepte, dupăce în sensul legii sub religie „receptă” se înțelege aceea, care se bucură de libertatea exercițiului său religios; staturile recunosc religiei gr.-or. această libertate a exercițiului. Pe de altă parte, dacă s'ar uni ea d. e. cu religia reformată, aceasta ar fi în detrimentul reformatilor, cari în sensul declarației staturilor ar trebui să împartă în viitor cu Români toate beneficiile și slujbele lor și prin aceasta ar ajunge într'o stare mai slabă decât luteranii și unitarii. Pentru-ce s'ar răsturna constituția țării, dacă s'ar face și bisericii gr.-or. dreptate, este iarăș de neînțeles.

Despre proiectul de lege înaintat din partea dietei în chestia liberului exercițiu al religiei gr.-orientale — spun

episcopii, că acest proiect e un lucru cu totul inutil și de prisos îndată ce staturile au recunoscut, că credincioșii acestei religii s'au bucurat și până acum de liberul exercițiu. Iar dreptul guvernului, al comitatelor și al scaunelor de a supraveghia, ca să nu se înmulțească prea tare numărul preoților și să nu se stoarcă prea mult poporul cu cheltuiala pentru zidirea bisericilor, e iarăș un lucru în general cunoscut și o datorință, ce revine guvernului, comitatelor și scaunelor față de toate religiile. Așadar ce lipsă mai este a se inarticula în lege această supraveghere numai în ce privește pe neuniți. Acest lucru se ține numai de puterea executivă, precum și acela, ca fiecare religie să-și păstreze exercițiul liber, pe care-l are. („Ad quid opus hanc superatentionem quoad disunitos articulariter sancire? Res haec pure ad executivam potestatem pertinet, prout etiam illa, ut quaevis Religio in libero, quod habet, exercitio manuteneatur“.)

Privitor la planul, ce e în pregătire pentru educația și întreținerea clerului, observă cu durere episcopii, că nu pot lega nici o speranță de acest plan, deoarece pregătirea lui s'a încredințat, spre nefericirea națiunii („pessimo nationis omine“) baronului Antoniu Iosika, Român de origine. Dar ce poate aștepta dela el clerul român, cu durere trebuie să concludă din împrejurarea, că el ca autor al des amintitei relații a staturilor, nu s'a sfiit nici decum a ataca întreg clerul națiunii cu injuriile cunoscute și a acuza pe cei mai mulți dintre bărbații bisericești ai acestei națiuni, că ar fi instigatorii hoțiilor și precursorii crimelor sub masca religiunii.

Terminând cu gravaminele și recriminațiile, episcopii reînnoesc cererile Românilor în următoarele puncte, în esență aproape identice cu cele 5 puncte ale 1-lui „Supplex libellus“ :

1. Românii să aibă aceleași drepturi, ca și Ungurii, Săcuii și Sașii a se reprezenta prin deputați, cari să le

apere interesele în dieta țării. Și deoarece e lucru cunoscut, că Românii formează $\frac{2}{3}$ din populațiunea acestei țări și poartă deci greutățile statului în măsură cu mult mai mare decât celelalte națiuni, deaceea episcopii roagă pe monarh să binevoiască a dispune, ca în viitor $\frac{2}{3}$ din numărul deputaților, ce se trimit la *dieta Transilvaniei* să fie aleși din sinul națiunii române; pe lângă acestia din nobilimea acestei națiuni să se numească un număr de regaliști ca și din nobilimea maghiară. („.. Et cum notorietate publica constet, Valachos in concreto sumptos reliquas Nationes in provincia numero longe superare, cum ultra duas totius populationis tertialitates constituent et onera quoque publica regni per ipsos longe majori mensura, quam per omnes alias nationes supportari, cum ipsi soli ad minimum duas tertialitates supportent, idcirco exorant infrascripti a M. tis Vestrae Clementia et Iustitia eas benignas dispositiones, ut in futurum deputatorum ad comitia mittendorum duae tertialitates e gremio supplicantis Nationis eligantur, praeterea e nobilitate ipsius Regalistae etiam, prout e nobilitate Hungarica, assumantur*.)

2. Deoarece în oficiile publice sunt foarte puțini Români, să se indure M. Sa a dispune, ca Românii să fie admiși la toate beneficiile și la toate oficiile publice, de orice categorie, atât la cele aulice, cât și la cele provinciale, cercuale sau comunale în aceeaș proporție, în care poartă greutățile publice ale provinciei („.. cum ad officia in dicasteriis aulicis et provincialibus, in circulis item et apud communitates plerumque non nisi Hungari et Saxones admoti, e Valachis vero paucissimi ad illa assumpti fuerint, dignetur M. V-ra SS-ma pro innato iustitiae amore eas edere clementissimas dispositiones, ut Valachi in eadem proportione, in qua publica provinciae onera supportant, ad omnia beneficia, perinde etiam ad munera et officia cujuscunque speciei tam in dicasteriis aulicis et provincialibus, quam etiam in circulis et communitatibus assumantur“).

3. Preoții bisericii gr.-orientale să fie făcuți părtași tuturor acelor drepturi și beneficii, de cari se bucură preoții celorlalte religii, deoarece ei au o sarcină cu mult mai grea decât preoții ceilalți, fiindcă slujesc unei biserici, căreia aparține cea mai mare parte a locuitorilor Transilvaniei („... ipsis multo maius, quam omnium aliarum religionum ministris onus incumbat, cum tali Ecclesiae ministerium praestant, cui maxima incolarum Transsilvaniae pars addicta est“).

Iar dacă s'ar găsi între celelalte nații din Ardeal oameni, cari să impedeze realizarea acestor desiderate, să se milostivească Maiestatea Sa a permite Românilor, să țină, sub prezidiul comandantului suprem al oștirilor din Transilvania, o *adunare națională în felul congresului sârbesc*, la care să ia parte deputați nu numai din statul militar, nobil, bisericesc și civil, ci și de cei aleși din popor („... ut sub protectione et praesidio supremi in Provincia armorum praefecti *confluxus Nationis* ad modum et normam congressus nationis Illyricae e deputatis non tantum e statu militari, Nobilitari, Ecclesiastico et civili, sed etiam e plebeio eligendis“).

In sfârșit să fie socotiți și țărani români toți fără deosebire de religie între staturi („plebeiae quoque conditionis Valachi inter status computandi sint“) dupăcum s'a fost admis prin diploma leopoldină din 1701, dată pe sama uniților.

La acest „Supplex libellus“ sunt alăturate și o mulțime de anexe, înșirate sub literele dela *A* până la *U*, partea cea mai mare extrase din legile țării, din documente și scrieri istorice. Intre aceste anexe cea de sub litera *N*. poartă titlul: „Extractus manuscriptae Historiae Graeci Ritus Orientalis Ecclesiae in Transilvania“ și e luată din istoria bisericească a lui Samuil Klein, ceea ce se poate constata cu ușurință prin o simplă asemănare a acestui text cu cel publicat de Treboniu Laurian în revista „*Instrucțiunea publică*“ din 1861, pag. 66 și urm. Faptul acesta e de natură de a ne putea da un indiciu sigur, că la compunerea acestui „Supplex libellus“ al 2-lea a co-

laborat, între alții, și eruditul Samuil Klein, care a combătut de altfel și notele critice publicate de I. C. Eder în legătură cu „Supplex libellus“ din 1791 prin un „responsum ad crism I. C. E. in Supplicem libellum Valachorum Transsilvaniae“.¹

Deosebire între postulatele 1-ului „Supplex libellus“ din 1791 și al celui de al 2-lea din 1792 este foarte puțină. Atât că în al 2-lea s'a omis punctul V al celui dintâi, în care se cereau pentru comitate, scaune și districte, numiri mixte ungare-române sau saxo-române, după naționalitatea locuitorilor sau păstrarea numirilor vechi după ruri și cetăți.

Iar postulatul privitor la congresul național — în privința căruia „Suppl. libellus“ din 1791 spunea, că cei doi episcopi vor face propuneri la curte — e exprimat ceva mai precis, cercându-se ca să fie admis în felul congresului sârbesc ținut la 1790 în Timișoara, la care știm, că a luat parte și episcopul Gherasim Adamovici.²

Dupăce înaintară episcopii la tron petiția din 30 Martie 1792, n'au plecat către casă, ci au rămas în Viena așteptând un răspuns mângâietor. Văzând episcopul Gherasim Adamovici, că răspunsul acesta întârzie timp prea îndelungat, la 18 Maiu³ înștiințează consistorul din Sibiu, că are de gând să plece către casă. Această înștiințare o comunică presidentul interimal al consistorului Stefan Popovici, protopopul Ugrii, și notarul Aron Budai tuturor protopopilor prin circulara din 27 Maiu 1792 nr. 158, care e

¹ O copie a acestui răspuns se păstrează în biblioteca Acad. Române din București.

² Cf. N. Iorga: „Scrisori și inscripții ardelenе și maramurășene“ I. pag. 113: „... fiindcă Domnia Sa episcop Adamovici... s'au dus la Timișoara la adunarea cea deopște“

³ Se păstrează și o circulară a lui Gherasim Adamovici dela 20 Martie 1791 datată din „Viena Austriei“ către protopopi îndemnându-i să împlinească „mintenaș“ poruncile și să facă fără zăbavă relații la consistoriu.

de următorul cuprins: „Prea cucernice protopoape, noao în Chr-iubite frate! *Măria sa domnul nostru episcop de întoarcerea din împărăteasca Beciului cetate cât mai cu graba în scaun spre mângăerea de obște gândind și gătindu-se*, nimica mai însetoșat nu dorește, decât eparhia pravoslavnică (a-decă norod și preoții) sie-și încredințată într'aceeaș dragoste, pace și liniște de obște a o afla, în care mergând o au lăsat-o, pentru aceea au și binevoit noao consistorului său la 18 zile lunii și anului curgătoare milostivește a porunci, ca prea cucernicieii tale, cum la ceilalți protopopi, dimpreună poftoritele despre aceasta și la șase zile Martie a. c. Nr. 78 țirculare încă odată să le mai punem înainte, ca nu dezmutându-se ori în ce chip norodul din pacinica și fiește-cui țaran, după dumnezeieștile și ceale prea înalte pravile mai întâi de lipsă viețuire, să alunece și așa în mângăierea, ce a dobândi o nădăduim, neașteptată pie-decă să pună, iară pe sine de tot nenorociți să se facă, drept aceea, precum întru întâmplare ca aceasta mahnită, prea cucernicia ta cu ceilalți protopopi și toți preoții mai întâi v-ați trage la grea dare de seamă și toată simțitoarea pedeapsă, că ceia căroră acum de prisosit vi s'au poruncit, pentru norodul încredințat ziua noaptea necurmat a priveghia și întru toată pacea și liniștea a-l ținea. Așa nu se îndoește nici *Măria sa d. episcop*, nice noi, precum după poruncile de atâtea ori poftorite cu tot din adinsul strâns vei urma și răvărsarea milii prea înalte spre tot neamul de obște, întru toată dragostea, pacea și liniștea vei aștepta-o, așa făcând mila atotputernicului Dumnezeu cu prea cucernicia ta pururea“.

Deși comunicase consistorului intenția sa de a pleca spre casă, episcopul Gherasim Adamovici împreună cu ep. Bob au mai rămas încă aproape două luni de zile în Viena. În timpul acesta a mai stăruit la locurile prea înalte, ca petiția adresată la tron să nu rămână cu totul zadarnică. Ca o urmare a petiției adresate la 30 Martie 1792 de cei

doi episcopi trebuie socotită modificarea esențială introdusă din partea monarhului în proiectul de lege art 66, privitor la biserica greco-orientală. Statuturile admiteau în proiectul lor, că „religia greco-orientală, care în sensul legilor patriei a fost până atunci socotită între religiile tolerate, în virtutea acestui articol se confirmă în exercițiul său liber astfel, ca toți credincioșii acestei religii să atârne de un episcop, pe care îl va denumi Majestatea sa, rămânând însă în vigoare dreptul de supraveghere al guvernului regesc, al comitatelor și scaunelor, ca să nu se înmulțească fără trebuință numărul preoților și să nu se zidească biserici cu cheltueli, cari istovesc mijloacele de plată ale contribuenților („salva nihilominus regii gubernii, comitatum item et sedium relicta superattentione, ne parochi eorum absque necessitate multiplicentur templaque cum enervatione contribuentium aedificentur“). Coroana a eliminat însă restricțiunea cuprinsă în rândurile din urmă, începând dela cuvintele „salva nihilominus“ până la sfârșit, înlocuindu-le cu următoarele stipulațiuni: „și credincioșii acestei religii să fie tratați, după starea lor socială, deopotrivă cu ceilalți locuitori ai țării, nici în purtarea sarcinilor publice și nici cu alte slujbe să nu fie îngreunați mai mult decât alții, rămânând și mai departe în vigoare drepturile regești majestatică privitoare la afacerile clerului, ale bisericii, ale fundațiunilor și ale educației tinerimii“.¹

¹ Astfel întreg articolul intitulat: „*De libero Religionis Graeci-Ritus Dis-Unitorum Exercitio*“ în formularea sa definitivă sună în chipul următor: „Religio Orientalis Graeci Ritus non Unita, quae juxta leges hujus provinciae haecenus inter tolleratas Religiones recensita fuit, vigore praesentis Articuli in libero suo Exercitio eo modo confirmatur, ut omnes hujus Religionis Asseclae ab Episcopo sui ritus per suam Majestatem Sacratissimam denominando dependeant et pro conditione ad instar reliquorum incolarum tractentur, neque in ferendis publicis oneribus aliisque praestationibus prae aliis aggraventur, juribus Regiae Majestatis circa Negotia Cleri Ecclesiae Foundationum et educationis Juventutis porro quoque in salvo relictis“, cf. *Articuli Diaetales Anni MDCCXCI*. Claudiopoli, 1793 pg. 112—113.

Această modificare favorabilă Românilor gr.-or. poate fi socotită ca o dovadă de bunăvoință și de interes din partea coroanei pentru cauza Românilor. Nu a trecut multă vreme până când Francisc al II-lea a dat o nouă dovadă despre bunăvoința sa față de biserica gr.-or. din Ardeal permițând la 25 Maiu 1809 în urma repetitelor rugăminți ale clerului, ca episcopul să fie ales din sinul clerului ardelean, iar nu *denumit*, cum se zice în art. dietei din 1791. („Sua Majestas Ssma iteratis precibus Cleri Graeci Ritus non unitorum in Transsilvania eidem alte fatae demisse pro-rectis admittere dignata est, ut vacans in illo principatu huius ritus Episcopi Statio restauretur ad eamque per clerum Valachicum Transsilvanicum ex ipsius gremio . . . vir activus et idoneus, linguarumque nationalium et praecipue Valachicae, prout et jurium constitutionumque et consuetudinum ibidem vigentium gnarus eligatur“).¹

Pe lângă modificarea, introdusă în textul articolului amintit, în rescriptul său din 26 Maiu 1792 către dieta ardeleană Francisc al II-lea mai spune, că s'a milostivit a hotărî, ca în ceea ce privește admiterea Românilor neuniți la purtarea oficiilor publice, dacă întrunesc condițiile necesare, și ei să fie admiși la toate oînciile publice, cari nu sunt rezervate prin legi speciale celor 4 religii recepte („quoad gerenda per Valachos Graeci Ritus non unitos publica munia clementer resolvimus, hos etiam, si requisitis qualitatibus instructi fuerint, ad omnia illa officia, quae per leges ad quatuor receptas religiones restricta non sunt, ad-movendos esse“).²

Staturile ardelene iau la cunoștință, fără împotrivire dispozițiile lui Francisc al II-lea, îndrumând însă comisia bisericească a se îngriji ca în planul, ce va face pentru

¹ Cf. revista „Biserica Ortodoxă Română“ București 1911, pag. 782—783. „Acte privitoare la alegerea și instalarea episcopului ardelean Vasile Moga“, publicate de Dr. I. Lupaș.

² Cf. Protocolul dietei din 1792 pag. 110.

educația poporului român să indice și modul potrivit spre a răspândi între Români cunoștința limbei maghiare.¹

Nu era însă greu a prevedea, că dispozițiile favorabile cuprinse în decretul din 26 Maiu 1792 se vor răstăl-măci din partea celor puternici în Ardeal tot în defavorul Românilor. După atâta timp petrecut departe de scaunele lor arhieresti, știind, cât de mari speranțe a legat preoți-mea și poporul de această călătorie a lor, episcopilor le venia foarte cu greu să se întoarcă în Ardeal fără un rezultat mai pozitiv și mai sigur. Aceasta reiese în mod clar și mișcător din altă petiție a lor înaintată la tron în ziua de 1 Iulie 1792.

Prezentând această petiție un deosebit interes istoric prin faptul, că dă motivația psihologică a pășirii celor doi arhieriei pe arena revendicărilor naționale-politice și lămu-rește unele momente importante pentru mișcarea politică din anii 1790—1792, o publicăm întreagă în traducere ro-mânească făcută după textul latin,² precum urmează:

„Sacratissimă Majestate Regească, Prea Milostive Doamne! Pe când așteptam prea milostivele rezoluțiuni la rugările noastre înaintate în anul acesta Augustului Tron în afacerile Națiunii, în 6 a lunii curente³ ni s'a dat milo-

¹ „Ö Felsége azt méltóztatik rendelni, hogy a nem edgyesült Görög Vallásnak is sz. bad gyakorlása az 66-ik articulussal megenged-tetvén, azon valláson lévők olyan tisztségekre vétessenek föl, a melyek a bévett 4 vallásuakra a törvény tartása szerint nincsenek szorítva, je-lentvén azt is, hogy Ö Felsége az ország rendjeinek a mult országgyű-lésében 1791-dik esztendőben Kis-Asszony havának 9-ik napján adott vélekedések szerint elvárja a szentegyházi dolgokra rendeltetett systhe-matika Deputatio által arról készítendő planumot: mimódon lehessen a tudatlan oláh népséget kimivelni. *Ezen rendelésre nézve nem tanáltanak az ország rendjei semmi ellenkező okot, de a szentegyházi dolgokra r. n-deltetett Deputatiónak kötelessége léssen, hogy az oláhságnak kimivelé-séről és szelidebb erköltsre leendő oktatásáról való planumban, a ma-gyar nyelvnek közöttük való elterjesztéséről igyekezzen valami jó mód-nak elintézését dolgozni*“ (Cf. acelaș protocol pg. 311)

² Textul latin se va publica împreună cu al petiției din 30 Mar-tie 1792 tot în revista „Transilvania“.

³ Din acest dat se vede, că începutul acestei petiții s'a scris în cursul lunii Iunie, și s'a isprăvit tocmai în ziua 1-a a lunii Iulie, când petiția a fost datată și subscrisă de amândoi episcopii.

stivul decret aulic din 26 a lunii trecute, prin care ni se aduce la cunoștință, că Maiestatea Voastră v'ați milostivit a rezolvi cererile noastre înaintate la 30 Martie a. c. în afacerile națiunii, și anume:

1. că, deoarece prin rezoluțiunea prea înaltă din 24 Octomvrie 1791 nr. 7279 nouă nu ni s'a dat voie să mergem la tron în calitate de *deputați naționali*, ci ca niște oameni privați („*qua privatis supplicantibus*“), în numele Maiestații Voastre să ni se pună în mod serios în vedere, că fără legitimațiunea misiunii noastre și împotriva milostivei rezoluțiuni regești, am fi tratat, în numele națiunii române întregi, astfel de afaceri, în privința cărora zisa națiune nici nu poate fi de aceeaș părere, iar afară de aceasta am fi îndrăznit a atinge cu expresiuni necuviincioase nu numai staturile și ordinele marelui principat, ci chiar și legile, rezoluțiile și diplomele regești le-am fi atacat.

Obicinuiți a venera cu cea mai adâncă supunere orice fel de rezoluțiuni regești, și pe aceasta o venerăm cu supunere, plecând genunchii noștri, însă deoarece din cuprinsul aceleia vedem, că ni s'au făcut oarecari imputări iar înnăscuta Maiestații Voastre milostivire, cu care vă îndurați a îmbrățișa pe toți supușii deopotrivă, lasă fiecăruia dintre dânșii calea deschisă spre a se înfățișa și a se scuza în mod legal înaintea aceluia judecător, în fața căruia i s'a adus imputarea, în iubirea de dreptate a Maiestații Voastre ne punem toată speranța, că umiltele noastre devinovățiri, cari le prezentăm cu supunere aici la fiecare punct al imputărilor, vor fi primite în mod binevoitor.

Nouă ni se impută 1: că deși în virtutea prea înaltei rezoluțiuni din 24 Oct. nr. 7279 nu ni s'a dat voie a merge la Augustul Tron ca deputați naționali, ci ca oameni privați, noi am pertractat totuș în numele națiunii întregi și fără legitimarea misiunii noastre.

Cu supunere răspundem la aceasta, că după publicarea așa numitului rescript restitutoriu din 28 Ianuarie 1790,

prin care s'a înlăturat sistema, ce fusese în vigoare dela anul 1784 și în sensul căreia toate națiunile din principat formau o singură națiune, cea transilvană — aruncându-se dintr'o parte și din alta vorbe și obiecțiuni, că Românii nu sunt după lege primiți (recepti) și prin urmare nici nu sunt vrednici de beneficii și oficii, multor Români din cler și dintre nobili și altor onorațiuni din diferite părți ale provinciei le-a dat ansă să ne roage în mod foarte stăruitor pe noi subsemnații, să expunem prea augustului principe gravaminele națiunii și să ne rugăm, ca aceasta să fie reazată în usul tuturor drepturilor civile. Mărturisim sincer, prea auguste principe, că ne-am împotrivit a da ascultare astorfel de cereri, deși ni s'au făcut în repețite rânduri, ci mai vârtos am sfătuit pe toți laolaltă și pe singuratici, să fie în liniște și cu răbdare. Dar acest fel de purcedere ni s'a luat în nume de rău din partea națiunii și, spre durerea inimii noastre, a trebuit să auzim cum ni se spune din mai multe părți: că nu voim să fim de nici un folos turmei noastre, câtă vreme cererile ei nevinovate și foarte drepte ne împotrivim a le înainta la augustul principe. Deschizându-se apoi dieta către sfârșitul aceluiaș an (1790), am fost din nou împresurați din toate părțile cu rugări și obiecțiuni¹; în o astfel de stare a lucrurilor, câtă vreme

¹ Amintirea acestei împrejurări era încă vie și pe la anul 1846, ceea ce se vede din cuprinsul petiției adresate de Brașoveni la 19 Noemvrie 1846 către consistor și în care se află următorul pasaj: „Beatae memoriae Episcopi Nationis valachicae Transilvaniae Ioannes Bobb fogarasiensis et Gerasimus Adamovits cibiniensis anno adhuc 1791 *rogati provocatique a clero, nobilitate populoque valachico* in ejusdem nomine supplicem Suae Majestati substraverunt libellum jura tribus nationibus communia Valachis quoque adseri orantem. Optimus Monarcha dignatus fuerat eundem illico I. I. S. S. et Ordinibus transmitters. Vera omnique attentione digna erant puncta per Majores nostros in eodem libello petita expositaque; sed in favorem nostri nihil praeter articulum 60-mum anni 1791-mi lege sancitum viderimus, qui tamen, etsi in levamen cleri populique non uniti latus, *multis nimiumque* praejudiciosus in hunc usque diem interpretaationibus locum reliquit“ (Cf. *Foaia p. minte*, 1863 pg. 150).

se manifesta din toate părțile dorința națiunii, *ce am putut noi să facem altceva decât să înaintăm, în luna Martie a anului trecut, la augustul Tron al Dreptății și al Milostivirii cererile umilite ale națiunii întregi, și astfel inimile cuprinse de tulburare să le readucem, după putința noastră, la liniște. Știam, prea auguste principe, că recursul la augustul Tron nici celui din urmă cetățean nu-i este interzis, cu atât mai puțin unei națiuni întregi, care poartă cea mai mare parte din poverile țării. Cu toate acestea pentru înaintarea amintitelor cereri ale națiunii ne-am dat silința a obține prealabil învoirea prea augustului principe, care domnea atunci cu glorie și cererile nu le-am înaintat la augustul tron, decât după ce am primit știrea despre învoirea lui prea milostivă.*

Prea augustul principe a acceptat cu multă bunăvoință rugărilor umilite ale obiditei noastre națiuni și a ascultat asupra lor părerea credincioaselor staturi și ordine întrunite în dietă, cari în răspuns înaintat la tron în această chestiune au declarat de bună voie, că nobilii și libertinii români sunt, în privința stării lor sociale, egali cu nobilii și libertinii Maghiari și Saxoni și că acestora nu li se cuvin drepturi mai multe decât aceloră. Intreagă națiunea a venerat cu suflet mulțămitor această imparțialitate a staturilor; deoarece însă în acelaș răspuns cetit în ședința publică a dietei nu s'a propus nici o modalitate, cum să fie nobilii și oamenii liberi ai națiunii aveau reasezați în usul tuturor drepturilor și beneficiilor, despre cari inșiși staturile au recunoscut că sunt deopotrivă cu ale celorlalți nobili și cetățeni liberi ai patriei, mai departe deoarece în acelaș răspuns s'a introdus un punct nu prea favorabil pentru religia de rit grecesc neunită („Disunitae Graeci Ritus Religioni haud adeo favens“), pe lângă aceasta în cuprinsul acelui răspuns întreg clerul națiunii a fost atacat din partea matadorilor cu niște batjocuri și însaș rugarea națiunii din 1791 a fost declarată ca fătul unor oa-

meni tulburători, cu care Românii mai prudenți nu ar fi consimțit; iar din toate acestea unele au ajuns la cunoștința mai multor oameni ai națiunii, tulburările cele nouă iscate din aceste împrejurări au avut drept urmare, că deputații tuturor protopopiatelor — convocați, după închiderea dietei, în sensul ordinațiunii guverniale spre a depune jurământul de fidelitate către prea augustul principe — după terminarea solemnă a acestui act prea înveselitor, în numele națiunii întregi ne-au rugat cu stăruință pe noi subsemnații, să venim la Augustul Tron spre a mijloci un rezultat oarecare asupra celor cuprinse în amintita petiție a națiunii ori spre a exopera ținerea unui congres național sau încuviințarea deputaților naționali.

Nici acestor rugăminti nu le-am dat cu ușurință ascultare, dar după ce aceiași deputați ai protopopiatelor ne-au asediat din nou cu rugările și stăruințele lor, și deputații protopopiatelor neunite mi-au dat mie subsemnatului episcop Gherasim Adamovici și în scris rugarea lor, precum și împuternicirea deplină — (prin acte formale, după cum dovedesc aci alăturatele copii) — spre a întreprinde orice mi s'ar părea, că este spre binele și folosul clerului și al națiunii, ne putând rezista mai departe acestor repetite solicitări, fără primejdia de a-i întârâta și mai rău pe toți, am declarat, că vom pleca la Viena îndată ce vom primi dela Augustul Principe permisiune prealabilă spre acest scop, și în urmarea acestei declarațiuni noi am potrivit lucrul astfel ca umilita noastră rugare de a putea veni la Tronul Regesc în interesul națiunii să i se comunice prea augustului Principe, care s'a milostivit a da răspuns umilitei noastre rugări și rezoluția dată în această afacere ni s'a comunicat prin mijlocirea cancelarului regesc aulic transilvan la 25 Oct. a. tr. în următorii termeni: „că Maiestatea Să Sacratissimă s'a îndurat a da răspuns milostiv la rugarea noastră și a ne îngădui, ca să putem veni aici la Viena, dar ni s'a comunicat prin mijlocirea decretului

gubernial aci alăturat în copie și milostiva rezoluțiune citată în susamintitul decret aulic din 25 Oct. a. tr. de următorul cuprins: că noi deși am obținut permisiunea de a merge la Viena nu vom fi considerați și ascultați ca deputați ai națiunii, ci ca oameni privați; dar în urma altei cereri umilite, înaintată de episcopul subsemnat Adamovici la începutul anului curent către prea augustul principe de glorioasă memorie spre a i se îngădui națiunii posibilitatea de a-și apăra interesele sale cu ajutorul propriilor săi deputați, s'a dat mai târziu, în 7 Ianuarie a. c. sub nr. 35 din nou o rezoluțiune prea înaltă de următorul cuprins: că suplicantul să poată întreprinde drumul său spre Viena, fără nici o dificultate, în urma rezoluției prea înalte, ce i s'a comunicat în 25 Oct. 1791. Am pornit deci amândoi la drum și am făcut drumul acesta în urmarea prea milostivei învoeli comunicate nouă; ne-am socotit noi pânăce am ajuns aici înaintea augustissimului Caesar și din genunchi ne-am rugat, să se îndure a asculta cu milostivire rugările, ce aveam să prezentăm noi în afacerile națiunii, ceea ce augustissimul principe s'a și îndurat a ne promite prea milostiv; am prezentat deci dupăcum ne era dator, augustului tron *câteva rugări* în afacerile acelei obidite națiuni și în acelea, pe cari le-am prezentat la început spre regularea afacerilor naționale, am declarat pe față, că noi am venit aici cu prea înaltă învoire și nici nu ni s'a făcut nouă vre-o imputare în această privință, ci toate rugările, ce am înaintat, au fost primite atât de Maiestatea Voastră Sacratissimă, cât și de prea augustul împărat de glorioasă memorie că multă bunăvoință („perbenigno animo“) și le-am subscris acelea nu ca deputați ai națiunii, ci ca niște oameni privați, cărora dela prea înaltul loc li s'a dat voie să vină aici în afacerile națiunii.

Să se milostivească Maj. Voastră Sacratissimă a înțelege din acestea, că dupăce în luna Octomvrie a anului trecut s'a adus la cunoștința prea augustului împărat de

fericită pomenire dorința națiunii. ca noi să venim aici spre a promova afacerile ei la prea augustul Tron, după ce în aceeaș lună ni s'a îngăduit cu milostivire a întreprinde această călătorie aici la Viena, iar prin milostiva rezoluțiune posterioară din 24 Oct. a. tr. numai numirea de deputați naționali nu ni s'a îngăduit, dar libertatea de-a ne ocupa de afacerile națiunii cu atât mai puțin ne-a fost interzisă, ba ne-a fost chiar confirmată în virtutea prea milostivei rezoluții verbale, împărtășite nouă prin Maj. Voastră, și după ce rugările înaintate în afacerile națiunii au fost primite cu bunăvoință și pertractate în dicasteriile aulice ale Maj. Voastre fără nici o dificultate, din toate acestea rezultă că misiunea noastră a fost cunoscută prea înalțelor locuri și că e deplin legitimată, și noi ocupându-ne cu afacerile națiunii nu am lucrat contra, ci mai curând conform prea înaltei rezoluțiuni, în virtutea căreia ni s'a dat voie să venim aici în afacerile națiunii. Astfel stând lucrurile, să se milostivească mai departe M. V-ră SS-mă a lua în considerare, cât de nefericită e soarta acestor 2 supuși ai M. V-re Sacratissime, cari fiindcă au prezentat cu supunere rugările unui milion de oameni, îndemnați nu de propria lor voință — (căci unul dintre ei e cunoscut *în țara întregă prin blândeța firii sale*, iar al doilea, ca *om născut din altă națiune*, nu e legat prin nici o necesitate firească de amintitul milion de oameni, așa încât amândoi s'au hotărât a se supune atâtor osteneți, mai mult contra voinții lor), — ci constrânși în modul mai sus arătat și numai după obținerea prea înaltei permisiuni din partea augustului Tron, sunt apăsăți acum în fața aceluiaș Tron sacru cu astfel de imputare, ca și când ei ar fi făcut aceasta în contra rezoluțiunii prea înalte și pentru asemenea faptă sunt muștrați în mod serios; de altfel în ceea ce privește persoanele noastre, noi ca niște supuși credincioși și statornici, primim cu umilință muștrarea ce ni s'a dat, în numele Majestății Voastre; dar în ceea ce se referă la însăși cauza

care nu ne privește pe noi, ci pe partea cea mai mare a locuitorilor Transilvaniei, e de datorința noastră a arăta cu umilință Maiestății Voastre: că fiind venirea noastră în afacerile națiunii la augustul Tron în toată țara cunoscută și fiii națiunii așteptând rentoarcerea noastră cu orecare rezoluțiune regească mângăitoare, cum știu ei că este obiceiul a se da în scris oricărui suplicant, se va naște în inimile tuturor o consternațiune foarte mare, dacă din milostivul decret, ce ni s'a dat nouă în loc de rezoluție vor înțelege, că episcopilor săi li s'a luat în nume de rău chiar și faptul că înaintea Tronului Milei și Dreptății au prezentat durerile națiunii lor obidite.

În rândul al 2-lea ni se impută, că în numele națiunii am pertractat astfel de afaceri, despre cari națiunea nici nu a avut știre. Dar să se milostivească Majestatea Voastră Sacratissimă a înțelege prea milostiv din cele zise ceva mai înainte, că venirea noastră în afacerile națiunii la augustul Tron e deja cunoscută în toată țara; iar despre împrejurarea, că aceste afaceri privesc reșezarea națiunii în folosința reală a drepturilor concivilității, mai ales clerul și nobilimea națională a avut cunoștință, ceea ce se învederează cu prisosință din cele înșirate mai sus. ✓

În al 3-lea rând ni se impută, că am fi atacat cu expresiuni necuviincioase nu numai staturile și ordinele țării, ci chiar și legile și rezoluțiile regești și diplomele, și pentru aceasta iarăș ni se aduce invinuire serioasă.

Prea Auguste Principe! deoarece în milostivul decret din 26 Maiu a. c. din care am înțeles, că ni s'a făcut această imputare, se face amintire de rugarea noastră înaintată la 30 Martie a. c. în cauza națională, de aci concludem, că expresiunile necuviincioase, de cari suntem învinuiți, s'au strecurat în această rugare; dar mărturisim sincer, că grija noastră de căpetenie a fost să evităm în acea rugare toți terminii, cari ar putea să conțină ceva necuviincios la adresa staturilor și ordinilor țării; despre

matadorii acelei relațiuni, care s'a făcut asupra rugării din anul trecut a națiunii noastre și a fost cetită în ședința publică a staturilor, am zis, că în aceeaș au dat dovadă de ura și desfrânarea lor („diximus, quod in illa odii et impotentis animi symptomata prodiderint“) declarând, că poporul român e cel mai incult dintre toate națiunile Europei, iar clerul acestui popor denaturează principiile religiunii și cei mai mulți din cler sunt ațățatori spre tâlhării și precursorii tâlhăriilor sub masca religiunii. Dar oare expresiunile ce le-am folosit contra autorilor să nu le poată scuza durerea legitimă, cauzată de o asemenea vătămare? Lăsăm să răspundă la această întrebare judecata prea înțeleaptă a Maj. Voastre. Dacă totuș am fi folosit din nebagare de samă vre-o expresiune necuviincioasă contra staturilor, în contextul acelei rugări, învinuirea, ce ni s'a făcut din acest motiv, o venerăm, dar declarăm, că acea greșală am săvârșit-o fără nici o intențiune.

Iar ce se ține de imputarea aceea, că am fi atacat legile și rezoluțiile regești și diplomele, e tristă soarta, în care ne sbuciumăm noi, dacă putem fi învinovați, că am atacat legile, rezoluțiile și diplomele, numai fiindcă am arătat cu supunere, că în cutare lege, rezoluție sau diplomă se cuprinde ceva ce împedecă fericirea națiunii întregi. Nu este intenția Majestății Voastre Sacratissime, ca soarta tristă a unei sau altei națiuni să se perpetueze, aceasta o știu toate popoarele imprăștiat în împărăția atât de largă a Maj. Voastre, și dacă vreunul dintre ele simte că cutare lege sau rezoluție fi stă în calea fericirii proprii, deobiceiu fac recurs la augustul Tron pentru ușurarea sortii; chiar și celelalte națiuni ale Transilvaniei au făcut astfel de recurs și deja la anul 1693 și 1699 prin diploma leopoldină s'a promovat în câtva fericirea lor, iar în timpul mai nou au arătat, că mai multe rezoluții prea înalte împedecă fericirea lor și au cerut ușurare și prin rezoluțiile așa numite Alvincziane din 14 Mai 1693, cari explică diploma leopol-

dină, tot astfel prin rescriptul din 5 Sept. 1699 mângăitor pentru statul catolic și prin rezoluțiuni edate în timpul nostru au și obținut (ușurarea), totuș nimenea nu le-a făcut imputare, că urmând astfel ar fi atacat rezoluțiile regești, legile sau diplomele; singură națiunea noastră, care poartă cea mai mare parte a poverilor țării, să fie atât de nefericită, ca să i se socotească ca un păcat, dacă face și ea așa ceva.

În sus lăudatul milostiv Decret ni se impune apoi, ca deoarece suntem de mai multe luni departe de diecezele noastre și după ce am arătat Maj. Voastre toate câte am avut de spus, iar decisiunea regească favorabilă asupra dorințelor și rugărilor noastre o vom primi în rând cu celelalte rezoluțiuni milostive, ce se vor comunica staturilor și ordinelor țării cu privire la afacerile dietale, prin rescript regeșc deosebit, fără nici o întârziere să ne întoarcem în diecezele noastre și să ne conformăm prea înaltelor rezoluțiuni regești și legilor marelui principat, iar poporul încredințat religiei și grijii noastre atât noi înșine să-l luminăm cu sârguință despre datorințele sale față de principe și patrie, despre cinstea ce se cuvine legilor și despre ascultarea de mai marii săi, cât și preoților noștri să le poruncim a-l lumina și să priveghem în slujba noastră îndemnând serios poporul la liniște și bună înțelegere imprumutată cu cetățenii săi, împedecându-l și oprindu-l, sub propria noastră răspundere, dela orice fel de excese; astfel ni se spune, să fim siguri, că Maj. Voastră Sacratissimă și pe națiunea noastră cu clerul dimpreună o îmbrățișează între ceilalți supuși ai săi cu regească milă și o sprijinește vrând ca ea să se bucure de toate acele beneficii, pe cari le admit legile fără vătămarea altor națiuni și religii. E adevărat, Prea Milostive Doamne, că noi suntem de mai multe luni departe de diecezele noastre și că am arătat tot ce aveam de spus în afacerile națiunii noastre; dar tot a tăt de adevărat este, că noi nu ne-am depărtat de die-

cezele noastre, decât fără voie, siliți de rugările credincioșilor noștri și cu obținerea prealabilă a Invoirii prea înalte, și că pentru liniștirea spiritelor a trebuit s'o facem aceasta și venind aici nu am arătat și nu am stăruit pentru alte obiecte decât pentru acelea, cari ne-au fost încredințate. N'am propus și n'am arătat plângerile particulare sau cererile clerului, ale nobilimei, ale statului civil sau ale celui colonial, ci în genere ne-am rugat să fim reasezați în folosința drepturilor civile astfel, ca dintre nobilii noștri și dintre oamenii liberi, cari după însăș mărturisirea staturilor se bucură de aceleași drepturi ca și nobilii și oamenii liberi de nația ungurească, să se aleagă și primiască un număr proporționat atât în deputațiunile dietale, cât și la oficii; în ultimul loc am adaus rugăminte, ca și preoții religiei, căreia aparține națiunea noastră să fie vrednici și părtași de aceleași beneficii ca și preoții celorlalte religiuni din țară; ni se spune, că la această rugămintă a noastră a urmat o decisiune favorabilă, pe care o vom înțelege din rezoluțiile ce se vor da în curând staturilor și ordinelor în afacerile dietale; sunt mângăietoare pentru noi aceste cuvinte ale milostivului decret, dar deoarece îndată după ele urmează (restricțiunea) că națiunea noastră se va bucura de toate acele beneficii, pe cari le admit legile fără vătămarea altor națiuni și religiuni, nouă întristare se va naște de aici în sufletul fiilor națiunii noastre, cari nu fără cauză se tem înainte, că celelalte națiuni și religiuni vor pretinde și mai departe, că fără vătămarea lor cererile noastre mai sus atinse nu pot fi ascultate. E lucru cunoscut în Transilvania, că oameni de aceeași condițiune și religiune au în Ungaria învecinată și în Banat o soartă cu mult mai fericită, că chiar și clerul neunit este scutit acolo de mai multe poveri, cari pe cel din Transilvania îl apasă până acum, iar nobili de aceeași religie sunt primiți nu numai la oficii, deși sunt puțini la număr, ci au fost aleși și ca deputați la dieta de acum în aproape

fiecare comitat, unde locuște popor de rit grecesc, deși abia în dieta anului trecut 1791 au obținut drepturile concivității. Toate acestea sunt lucruri cunoscute locuitorilor din Transilvania, cari trăesc în contact aproape zilnic cu locuitorii vecini ai Ungariei și ai Banatului. Acum și clerul și nobilimea transilvană de aceeași religie așteaptă milostivele rezoluțiuni ale M. Voastre având cea mai mare nădejde, că acelea li vor aduce oarecare mângâiere, iar dacă acum se vor vedea înșelați în speranța lor atât de mare și vor înțelege din sus citatul decret aulic, că episcopii au fost muștrați, fiindcă au dus afacerile națiunii înaintea augustului Tron al Milostivirii și al Dreptății, de sigur inimile tuturor vor fi rănite de o consternațiune foarte mare, care va da ansă la alte nouă temeri și agitațiuni.

În adevăr, Augustissime Principe, datorinței ce ne incumbă nouă vom satisface și de aci înainte, ca și până acum, cu zel neobosit vom învăța poporul încredințat religiei și grijii noastre pastorale despre datorințele, ce le are, precum și în des amintitul decret milostiv ni se mai spune, și nu vom lipsi a-l îndemna serios la liniște și bună înțelegere cu concetățenii săi și în urma slujbei noastre vom îngriji ca și preoții să-l învețe și să-l îndemne; ceea ce ni se mai impune nouă prin același milostiv decret, ca sub propria noastră răspundere să ferim poporul și să-l oprim dela orice fel de excese, după datoria, ce ne incumbă, iarăș ne vom sili din toate puterile să împlinim; dar Augustissime Principe, datoria noastră omagială aduce cu sine, ca noi totodată cu umilință să arătăm M. Voastre următoarele:

Acest popor, așezat în număr atât de mare în tot cuprinsul provinciei și purtând partea cea mai mare din averile publice, acum are cea mai mare speranță de a dobândi dela augusta milostivire oarecare mângâiere, dacă timpurile și împrejurările nu îngăduie acum, ca fiecare clasă a acestui popor să capete acum vre-o mângâiere, grația

prea înaltă, ce s'ar da unei clase, fi va mulcomi și pe ceilalți și le va ușura poverile, sub cari se află. Iar dacă acum nu s'ar da nici o rezoluție mângâietoare pentru această națiune năcăjită, dacă de atâtea ori edatele rezoluțiuni prea înalte, ca să fie aplicați și nobili Valahi la oficiile publice, numai se repetează din nou, fără a se porunci în mod hotărît, câți să fie aplicați în fiecare district și dicasteriu, dacă noi înșine reîntorși dela tronul milostivirii nu le vom duce vre-o rezoluțiune mângâietoare, ci vom spune oamenilor noștrii că chiar și aceea ni s'a luat în nume de rău, că am intervenit în afacerile națiunii noastre, toate acestea vor umplea de întristare sufletul acestui popor năcăjit și vor da ansă la tulburări din partea acelor cari îi sunt credincioși, și în genere oamenii de nația și religia noastră prin batjocoritoarea numire de tolerați vor fi întărâtați și mai departe și se vor neliniști în cuprinsurile și scutințele lor sub diferite pretexte; ce tulburări și agitațiuni se pot naște de aici și câtă neîncredere între diferitele națiuni, e ușor de prevăzut. În astfel de împrejurări ne este teamă, Prea Auguste Principe, că nu ne vor fi de ajuns puterile noastre spre a putea opri dela orice excese, după cum ni s'a impus sub proprie răspundere, un popor atât de mare și răspândit în toată provincia.

Drept ce ne ținem de datorința noastră subditală, pe lângă arătarea acestora, să rugăm cu umilință pe M. Voastră Sacratissimă, ca:

1. să se încuviințeze oricum măcar una din cele 3 cereri cuprinse în reprezentațiunea noastră din Martie a. c. și adevă: 1. din nobilii noștrii și din oamenii liberi să se aleagă deputați la proxima dietă. 2. să se aleagă din ei în număr proporționat slujbași în dicasterii și cercuri, 3. clerul națiunii întregi să se bucure de aceleași drepturi ca și clerul celorlalte națiuni, și prea milostiva rezoluțiune edată în această privință să ni se comunice nouă, spre mângâierea unei mulțimi atât de mari, ca răspuns emanat la u-

militele noastre cereri, iar nu în legătură cu obiectele dietale, căci și din alte părți e obiceiul a se da rezoluție la rugarea oricărui supus al Majestății Voastre.

2. Dacă însă din amintitele 3 cereri ale națiunii nu s'ar incuviința nici una, în ceea ce privește pe cea dintâi, să se dea măcar o milostivă ordinațiune, că deoarece însăși staturile au declarat în anul 1744, că starea nobililor de nația noastră e aceeași ca și a celorlalți nobili ai patriei, și în dieta din anul trecut au afirmat, că nobilii valahi și oamenii liberi se bucură de aceleași prerogative și libertăți ca și ceilalți nobili și oameni liberi ai patriei, să se aleagă și din nobilii noștri și din oamenii liberi după rânduiala cercurilor deputați la proxima dietă și să se dispună cele de lipsă în această privință pe calea guvernului regesc la prefectii cercurilor și ai comunităților, căci în regatul Ungariei de fapt s'au ales astfel de deputați de ritul nostru și sunt de față în dietă.

3. Nouă cari ne vom întoarce în sinul poporului, să ni se dea, spre mângâierea unei națiuni atât de numeroase, alt decret milostiv și în acesta să se evite terminii, cari ar putea da ansă la întristarea inimilor și la consternarea unui popor atât de numărös, acum când el așteaptă mângâiere dela Tronul Milostivirii, ci mai vârtos pentru preîntâmpinarea tuturor temerilor și tulburărilor, părinteasca bunăvoință a M. Voastre față de acest popor credincios să i se aducă la cunoștință cu acel adaos, că umiltele rugări înaintate în cauza lui au fost primite cu bunăvoință și că întru cât n'au putut fi acum rezolvite pe de-antregul — li se va da în viitor atențiunea cuvenită, după cum cere echitatea și dreptatea.

4. În toate cercurile să fie îndrumați oamenii, aparținători diferitelor națiuni și religii, la păstrarea armoniei împrumutate și toate numirile, cari întărită spiritele, să fie oprite cu muștrare severă și nu numai oamenii noștri să fie îndrumați cu stăruință la cultivarea păcii împrumutate cu ceilalți conlocuitori, ci și oamenilor aparținători al-

tor națiuni să li se impună în mod serios, ca să sprijinească bună înțelegerea împrumutată cu concetățenii lor români și să se abțină dela orice batjocuri contra acestora și dela orice termini vătămători, clerul de rit grecesc în deprinderile sale să nu-l conturbe și să nu-l molesteze nici decum.

În interesul binelui obștesc al provinciei așternând aceste, cu umilință și din datorința noastră de supuși, Majestății Voastre, suntem cu vecinică supunere.

Ai Maiestății Voastre Sacratissime

Viena, în 1 Iulie 1792

Cei mai umiliți și de veci supuși:

*Ioan Bob, episcopul Valachilor
uniți de rit grecesc,*

*Gherasim Adamovici, episc.
Valachilor neuniți de rit grecesc —
cari se află aici în afacerile na-
țiunii**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

După înaintarea acestui, al 3-lea „Supplex Libellus“ episcopii au plecat curând către casă fără a fi adus cu sine după cât știm, răspuns la cererile cuprinse într'însul.

Cu toate acestea nu s'ar putea spune, că misiunea lor la curtea din Viena a rămas fără orice rezultat. Știind, cum în deceniile din urmă, dela transacțiunea din 1867 încoace, intervențiile episcopilor români pe la curtea din Viena n'au mai reușit să introducă modificări esențiale în legile îndreptate cu atâta stăruință contra instituțiilor noastre, va trebui să recunoaștem, că modificarea amintită a articolului de lege din 1791, privitor la liberul exercițiu religionar al Românilor ortodocși, precum și îndrumările, ce au primit la 1792 staturile ardeleni din partea monarhului, pot fi socotite ca rezultate politice destul de însemnate pentru acele timpuri.

Cu mult mai însemnat și mai edificător a trebuit să fie însă rezultatul moral pe urma acestei acțiuni naționale-

politice. După sbuciumările dureroase cauzate de ura confesională, care a sfâșiat întreagă românimea ardeleană în două tabere dușmănoase, curentul național dela 1791 și pășirea solidară a ambilor episcopi pe terenul revendicărilor de ordin politic ne arată, că la sfârșitul secolului al XVIII-lea toți Românii ardeleni, fără deosebire de confesiune, de stare socială sau de vârstă, începuseră a se emancipa de prejudițiile confesionale și sociale învechite și, sub conducerea arhierilor, porniseră toți împreună o luptă bărbătească pentru câștigarea drepturilor politice de o parte, iar de alta: pentru consolidarea societății românești, a cărei prosperare atârnă — după cum zice filozoful V. Conta — dela armonia celor 3 elemente, cari o compun: *tinerii*, cari duc stindardul entusiasmului, *bărbații* pe cel al înțelepciunii și *bătrânii*: sdrențele sfinte ale experienții.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

